

Mátay Mónika

Egy reformkori író-celeb: Nagy Ignác

Szerencsés a történész, ha választott hőse hátrahagyott valamilyen önmagát megőrkítő dokumentumot, legyen az levél, önéletrajz, napló, esetleg memoár. Nagy Ignác készített egy rövid írást, amelyben bemutatkozik. Ugyan a néhány oldalas szöveg egyetlen hagyományos kategóriába sem illeszthető disztópia, vagy azt is mondhatnánk, egy (rém)álmom leírása, de éppen különössége teszi érdekessé és alkalmas kiindulóponttá portréja elkészítéséhez.

A most divatos kifejezéssel élve, sajátos ego-dokumentum a *Torzképek* tárca-összeállítás negyedik, azaz utolsó kötetében szerepel, ott is a legutolsó helyen, *Zajtay* cím alatt.¹ Nagy Ignác írói álneve Zajtay, a néhány oldalas életképben saját magára vonatkozó vízióját osztja meg a közönséggel. „Látjátok ott a váci utcában azon középnagyságu alakot, meglehetősen divatos öltözetben...” – kezdődik az önbemutató.² Az író, rögtön az első mondatban, tegezi olvasóját. Ez mindenképpen egyfajta magabiztosságot sejtet, amikor a szerző tudja, már olyan bizalmi viszonyt alakított ki a publikummal, hogy a közvetlen hangvétel nem tolakodó, hanem megengedhető, sőt előnyös. Nagy Ignác kedves ismerősként invitálja városi sétára olvasóját. Persze nem akármilyen sétára, hanem a bennfentes megfigyelő, tudatosan báméskodó és közben minden apró információt összeszedető újságíró terepfelderítésére.

Zajtay, azaz Nagy Ignác a belvárosból, az események csomópontjából, a forgalmas Váci utcáról kezdi kutatókörútját. Mindenre kíváncsi, ami körülötte történik és figyelemre méltó: megnézi a boltokat, ha csoportosulást vesz észre, megáll és figyel. Benéz fürdőkebe, kertekbe, kávéházba, kiskocsmákba, csapszékekbe,

¹ NAGY Ignác, *Magyar titkok I–XII*, Pest, Hartleben, 1844–1845, IV. 317–339. Az írás eredetileg az *Atheneumban* jelent meg a szerző életkép-sorozata egyik darabjaként: NAGY Ignác, *Beszélyek I–III*, Bp., Egyetemi Nyomda, 1843, II. 153–162. Ld. ehhez Luchmann Zsuzsanna kiváló dolgozatát az életkép műfajáról, kialakulásának társadalomtörténeti háttéréről: LUCHMANN Zsuzsanna, *A zsidó alakja a reformkori életképekben = Kalligram*, 6(1997), 11–12, 93–100. Luchmann – jogsosan – Nagy Ignác 1842–1843-ban az *Atheneumban* megjelent (majd a *Torzképekben* összegyűjtött, újra kiadott) sorozatát tekinti a műfaj első tudatos, sorozatos felbukkanásának a nyilvánosságban, amikor a „hétköznapi pesti utca – valamennyi társadalmi és társadalmon kívüli csoportjával [...] nyer polgárjogot az irodalomban Nagy Ignác Zajtay néven írt sorozata révén”. *Uo.*, 94.

² NAGY 1844, i. m. IV. 319. A saját kiadású *Torzképekben* Nagy modern írásmódot használ, mellőzi a cz-t, ami az *Atheneumban* még régies formában szerepel.

olyan helyekre is, ahová, amint írja, nadrágos ember a lábát sem tenné be. Végigmegy az utcákon, sétányokon, piacon, hídon, ligeteken, és persze ellátogat a színházakba és a hangversenyekre, mindenhová, ahol valamit látni vagy hallani lehet: „[...] minden szóra és tényre gondosan figyel. Véltetek talán, hogy kém, vagy isten tudja, minő veszélyes ember ezen egyén?”³ Nem veszélyes, csak kicsit különös, ahogyan magáról mondja, „bohó”, mert nem szereti a visszaélést és a csalást. S mivel az olvasói nem tudnak maguk utánajárni az őket körülvevő világ eseményeinek, az éppen formálódó nagyvárosi hétköznapiak fonáságainak, vállalkozik a közvetítős szerepre.

Az újságíró nemcsak megfigyelési terepeire, hanem dolgozószobájába is meginvitalja közönségét. Az írószekrényen, egy méretes papíron hosszú lista látható vagy kétszáz címmel, amelyek nagyrészt még feldolgozásra várnak. Az örökmozgó sajtómunkás folyamatosan munkában van, és bár állandóan dolgozik, sosem ér a megírandó témák végére. A budapestiek – mintegy megelőlegezve a város-egyesítést, Nagy Ignác következetesen ezt a kifejezést használja – bőségesen kínálnak újdonságot: társadalmi állástól függetlenül minden csoportra jellemző a normaszegés, a határok átlépése, a szabályok megkerülése, a fonák viselkedés. A rengeteg feladattal szembesülve zsong már az író feje, amikor nyílik az ajtó, és egy idegen lép a szobába.

Az ismeretlen egy korábbi írást, *A szolgáló* címen megjelent gúnyiratot kéri számon, mert abban rossz hírért keltették.⁴ A tárcsa egy szép fiatal lányról szól, aki vidékről a fővárosba szegődött cselédnek, hogy megtakarításából fedezhesse a hozománynak valót, s szülőfalujába visszatérve férjhez menjen, családot alapítson. A lányt eredetileg Pannának hívták, pesti szolgálóként azonban Netti lett, és nemcsak a neve változott, házigazdája elcsavarta a fejét. Amikor az úrnő, a gazda felesége felfedezte a liezont, Nettinek mennie kellett. A háziúr egy darabig még szállást bérelt számára, látogatta, de később ráunt, s a lány, ahelyett, hogy újabb munkát keresett volna, egy bordélyba szegődött. Nettit kliensei Ninának szólították, a sorsa ettől kezdve megpecsételődött. Hamarosan tönkrement, egészsége is megromlott, kórházba került. A végjátékban Rebeka, a zsibárusné hozza a szomorú hírt: Nina, azaz Netti/Panna meghalt, hátrahagyott ruháit az ápolótól vette meg néhány fillérért. „Hány ily szomorú történetet mondhatnának el Budapest kórházai?”⁵

Az nem derül ki Nagy Ignác szövegéből, ki valójában a dolgozószobájában felbukkanó látogató, aki találva érezte magát, mindenesetre nagyon indulatos. Ugyan mindaz, ami a riportban szerepel, igaz, mégis be akarja törni a leleplező cikk szerzőjének a fejét. Sorban érkeznek a szerkesztőségbe a panaszosok, akik számon kérik, hogy nyilvános gúnyolódás céltáblájává váltak: „[...] mindnyájan az első vádját ismétlik, és fenyegető kifejezésekkel elégtételt követelnek”.⁶ Ezután,

³ *Uo.*, 320.

⁴ NAGY 1844, i. m. II. 287–298.

⁵ *Uo.*, 298.

⁶ NAGY 1844, i. m. IV. 322.

mintegy végső, óriási haláltáncban, felvonulnak az életképekben pellengérré állított arszlánok, arszlánnők, kocsisok, varrólányok, boltoslegények, mézárások, aggastyánok és pólyás csecsemők, a bosszúszomjas, kifigurázott pestiek. A lincshangulat áldozatául esett írón végül az orvos sem hajlandó segíteni, mert felette is pálcát tört, rajta is élcelődött. „Az írot tiporják, tagjait vagdalmják, ereit megnyitják, a gyermekek haját tépik, a varrólányok bőréhez varrják öltönyeit, mások fűrészt ráncigálnak végig testén; mások pedig még tovább mennek irtózatossággal, s fejéből kérlelhetetlenül szedik ki mind azon gondolatokat, mellyek nincsenek tetszésökre, s megsemmisítik azokat nem gondolva azzal, hogy maga az isten ajándékozta azokat a boldogtalan áldozatnak.”⁷ A sok gyötres végez a város boldogtalan krónikásával, két gebe vonszolja ki tetemét a temetőbe. De még ott is akad egy dühödt olvasója, a vérig sértett sírásó. Az igazmondó író holttestét végül – hollók lakomájaként – az árokba vetik. Ott azonban víz van, a főhős felébred, s megkönnyebbülve tapasztalja, hogy az összes átélt borzalom csak lidércnyomás volt.

Jelentéktelen irodalmi mesterember

A *Zajtay* címmel közölt életkép az író pályája csúcán, 1844-ben jelent meg a *Torzképekben*. Ugyanekkor a *Pesti Divatlap Magyar írók jellem- és életrajzai* sorozatában az egyik irodalmi portrét Nagy Ignácnak szentelte a szerkesztő.⁸ A V. I. aláírással jegyzett írás szerzője nyilvánvalóan Vahot Imre, aki 1844-től szerkesztette a lapot, s Nagy Ignác pályaképét és egy tőle származó életképet ugyanabban a számban adott közre.⁹

Vahot nagy tehetségű és szorgalmú írónak nevezi Nagy Ignácot, aki „az utóbbi években olly fényes állást vívott ki magának”.¹⁰ A vázlatos életrajzi összegzés után az irodalmi sikerek felvonultatása következik – címekben és számokban kifejezve. Szerepelnek a színdarabok, elbeszélések, s az *Athenaeumban* a *Budapesti élet* című rovatban publikált életképek: „Ekkor gerjeszte maga iránt olly nagy figyelmet az *Athenaeumban* Zajtay álnév alatt megjelent *Budapesti Élet* című elmés, gúnycsipős torzképei által [...]”.¹¹ Vahot összesen hatvankét elbeszélést, tizenkét színművet s egy, a *Külföldi Regénytárban* kiadott regényt vesz számba, s mindezt az irodalmi „termények roppant összegének” nevezi.¹²

Akármi is állt a Nagy Ignácot magasztaló írás közlésének hátterében – hiszen végső soron riválisról volt szó –, az éles szemű szerkesztőnek sikerült megragadni Nagy Ignác diadalának titkát. Látható volt, jelen volt minden lehetséges irodal-

⁷ *Uo.*, 335.

⁸ *Pesti Divatlap*, 3(1844), 18, 77–78.

⁹ *Uo.*, 66–68.

¹⁰ *Pesti Divatlap*, 3(1844), 18, 77.

¹¹ *Uo.*

¹² *Uo.*, 78.

mi fórumon, különféle műfajokban zúdította a közönségre írásait. Persze nem csupán az írások mennyisége figyelemre méltó, stílusuk is meggyerő. Vahot szerint Nagy Ignác sikerének titka a fentiek mellett a „leleményes ész, ép vidály [humor], találós satyrai él, s inkább játszi dévajtság, mint igen keserű gúnycsipősség [...] előadása, nyelve sima, folyékony, tiszta, világos, mi fölötté erős emeltyű ahhoz, hogy az író népszerűvé, kedvelté tegye magát.”¹³ A személyes írói erények mellett két további okkal magyarázható Nagy Ignác népszerűsége – állítja Vahot. Az egyik, hogy a fővárosi életet, annak is „leginkább korcsjelenségeit magyar szellemenben” bírálja, a másik pedig a megyei tisztújítás hibáinak, visszaéléseinek kigúnyolása.¹⁴ Nagy vitathatatlanul ígéretes tehetség, aki mindössze néhány év irodalmi karrierrel a háta mögött tett szert hírnevére, s nyilvánvalóan további fényes pálya előtt áll. Mindenesetre így ítélte meg a helyzetet a pályatárs 1844-ben, amikor Nagy Ignác harmincnégy éves volt.¹⁵

Tíz évvel később, 1854 márciusában Nagy meghalt. Az általa szerkesztett és kiadott *Hölgyfutárban* Tóth Kálmán, a segédszerkesztője tett közzé tényszerű, az életrajzát, munkásságát részletesen bemutató megemlékezést. „Szétszórt munkái nagy tömegekre szaporodván [...]” – jegyzi meg Tóth.¹⁶ Nagy Ignác örökösen dolgozott. Ugyan az utolsó két évét ágyban töltötte, de nem hagyta abba a napi munkát.¹⁷ „Marc. hó 19-én halt meg, s még 18-án ágyban ülve teljesíté a lap revízióját [...]”¹⁸ Toldy Ferenc nekrológiájában azt írja róla, „nem hagyott ő classicai becsü műveket maga után,” de szorgalmas volt és minden erejével a közönségigény kiszolgálására törekedett.¹⁹ Német neveltetése ellenére magyar íróvá lett, a saját elhatározásából és szorgalmából – ez volt talán a legfontosabb irodalmi érdeme. Újságot írt és szerkesztett, színdarabot írt és fordított, színmű- és regénytárat adott közre. Pályája csúcását a *Tisztújítás* jelentette (1842) – az Akadémia levelező tagjává választották. A Sue nyomán született *Magyar Titkok* a közönségsiker dacára túlzóan, irreálisan negatív képet adott a magyar viszonyokról, kedvezőtlen kritikát kapott – állítja a visszaemlékező. Ettől kezdve Toldy szerint Nagy Ignác karrierje hanyatlásnak indult, bár a szabadságharc után elsőként tett kísérletet az irodalom újraindítására: „Első volt ő, ki a’ catastroph után a’ szépirodalmi időszakai sajtót *Hölgyfutár*ával felélesztette; de valamint a’ világ, úgy ő sem volt többé a’ régi”.²⁰

A 19. század második felében és a 20. század első évtizedeiben többször neveztek elfelejtett írónak. Ez ebben a formában sosem volt igaz, a különféle irodalmi kiadványokban és az országos sajtóban is rendszeresen felbukkant a neve.

¹³ Uo.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Ld. továbbá SZIGETHY Gábor, *Uracok, arszlánnök, Válogatás Nagy Ignác műveiből*, Bp., Magvető, 1980, 370.

¹⁶ TÓTH Kálmán, *Nagy Ignác = Hölgyfutár*, 1854. április 6., 258.

¹⁷ *A Múlt és Jelen* kritikáját szó szerint veszi át a *Regélő*, *Regélő Pesti Divatlap*, 2(1843), 14, 446.

¹⁸ TÓTH 1854, i. m. 258.

¹⁹ TOLDY Ferenc, *Nagy Ignác emlékezete = Új Magyar Múzeum*, 4(1854), 2, 236.

²⁰ Uo., 238.

A fiatal, pályakezdő irodalmár, Szinnyei Ferenc 1902-ben alapos életrajzi kismonográfiát készített Nagy Ignácról, amely a biográfia mellett műveiről is átfogó képet adott.²¹ Születése 125. évfordulója alkalmából, 1935-ben Zsoldos Benő közölt vázlatos portrét az íróról, eszerint kitűnő megfigyelőképességgel és újságírói leleménnyel rendelkezett, nemcsak közölt egy hírt, hanem képes volt azt vonzóvá is tenni olvasói számára.²²

Az irodalomtörténetben hagyományosan az a vélemény élt Nagy Ignácról, hogy nem volt nagy író, viszont magyar író volt. Kis túlzással azt is mondhatjuk, az utókor ezt tekintette legfőbb érdemének. Szerb Antal a *Magyar irodalomtörténet*-ben kegyetlenül lakonikusan összegzi a pályaképet: „Nagy Ignác [...] irodalmi mesterember volt, becsületes, szorgalmas és jelentéktelen.”²³ Néhány oldallal később ennél érzékenyebb észrevételt tesz, amikor az 1840-es évek íróinak nemzeti feladatát jellemzi. Úgy véli, Kuthy Lajos, Vas Gereben, Nagy Ignác az oly’ népszerű műfajt, a közönség kedvencét, a szórakoztató regényt „szellemben és nyelvben” magyarrá tették, kiszorították a „felesleges külföldi importot”.²⁴ A kortárs írókhoz, költőkhöz hasonlóan a reformkor utolsó éveiben Nagy is a magyar különállóságot, elszigeteltséget képviselte és írta meg a műveiben.

A széles közönséget célzó *A magyar irodalom arcképcsarnokában* Hegedűs Géza némiképp árnyaltabban fogalmaz, de a második mondatban ő is leszögezi, Nagy Ignác nem volt nagy író, s hozzáteszi: ő sem tartotta magát annak.²⁵ Ugyanakkor elszántan törekedett magyar íróvá válni egy olyan korszakban, amikor ez kiemelkedő jelentőséggel bírt; következetesen képviselte Széchenyi elképzeléseit, a polgárosodó értékrendet. Legfontosabb irodalmi érdeme, hogy alaposan megfigyelte a környezetét az utcán és társaságban egyaránt, a magyar újságírásban meghonosított egy új műfajt, a riportot.²⁶ Emellett tehetséges szerkesztő volt, drámaíróként pedig elérte a magyar színháztörténet egyik kiemelkedő sikerét. *A Tisztújításban* az aktuálpolitikán felülemelkedve, mintegy külső megfigyelői pozícióból gúnyolta a korrupt vármegyei elöljárót és a szájhős liberális-demokrata ellenzékit egyaránt. *A magyar irodalom története* elsősorban életképiróként értékeli Nagy Ignácot, aki mindig jelen időt használ, így hozza közel az olvasójához a látványt, amit megoszt vele.²⁷ Nem tipikus személyt, hanem általános, jellemző vonásokból összerakott típust ábrázol. „Az életkép nem elemez, nem tár föl okokat, nem törődik a múlttal [...] a futó életnek tart tükröt, mélyre nem hatol, de mindig friss. E tekintetben a riporttal rokon.”²⁸ A magyar életképeket nem lehetett külföldi minták alapján megírni. Louis-Sébastien Mercier a forradalom előtti

²¹ SZINNYEI Ferenc, *Nagy Ignác* = *Irodalomtörténeti Közlemények*, 12(1902), 58–61, 319–321.

²² ZSOLDOS Benő, *Nagy Ignác, az újságíró* = *A Sajtó*, 9(1935), 2, 13–16.

²³ SZERB Antal, *Magyar irodalom*, Bp., Révai, 1935, 325.

²⁴ *Uo.*, 331.

²⁵ HEGEDŰS Géza, *A magyar irodalom arcképcsarnoka*, Bp., Móra, 1976.

²⁶ Ehhez ld. részletesebben, alaposabban Zsoldos Benő jellemzését: ZSOLDOS 1935, i. m.

²⁷ *A magyar irodalom története 3.*, szerk. Pándi Pál, Bp., Akadémiai, 1978, 639.

²⁸ *Uo.*

Párizst járta az 1780-as években, hogy megalkothassa a rövid prózát, a rajzot; a pesti szerzők a magyar fővárosban kerestek materiát, ott kutattak titkok után.²⁹ Sánta Gábor azt mondta Nagy Ignácról, hogy Kóbor Tamás, Gerő Ödön, Heltai Jenő, Krúdy Gyula és mások elődje, a szociografikus irodalom korai művelője. „Ha nem lenne némiképp anakronizmus, határozottan állíthatnánk, hogy egy fotográfus szemével nézte a körülötte zajló életet.”³⁰ Farkas Nikolett a közelmúltban megjelent elemzésében a *Magyar titkok* írástechnikája, a regényben megjelenő szemlélődő attitűd kapcsán találóan használta a *járdakoptató* kifejezést.³¹

Utcánév-háború és biedermeier Budapest

Nagy Ignác emlékét Budapesten egy belvárosi utca őrzi: 1953-ban róla nevezték el a korábbi Koháry utcát, amelyet eredetileg a Fővárosi Közmunkák Tanácsa 1872-ben nyitott meg, s amely ettől kezdve Koháry István császárpárti hadvezér, politikus és költő nevét viselte.³² A Budapesti Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága 1953-ban javaslatot tett a reakciós utcanévek megváltoztatására, ezek között szerepelt a „labanc vezér” Koháry nevének eltörlése, és a Nagy Ignác utcanév bevezetése. Nagyot a tanácsi iratban a „pesti vonatkozású magyar regényirodalom megalapítójának” nevezik.³³

Az utcanév-változtatásokról 1953. december 6-án beszámolt a *Magyar Nemzet*.³⁴ Három nappal később, december 9-én *Hazaáruló utca* címmel tiltakozó cikk jelent meg a napilapban.³⁵ A szerző, Rónai Mihály András ismert újságíró, szerkesztő, publicista hevesen kikelt a választás ellen, mondván, a fővárost gyaláztatól kell megóvnia. Kiemelte: sok jó ötlet szerepel a névcserék között, de Nagy Ignácról utcát elnevezni súlyos hiba volna. Ugyan divatos író volt az 1840-es években, s a *Tisztújítás* valóban jó darab, s az is igaz, hogy elsőként próbálta a nagyvárossá fejlődő Pestet mozgékony zszurnalisztaként ábrázolni. Azonban valószínűleg hazaáruló volt, ráadásul nem a Bach-korszakban, hanem már a forradalom alatt azzá aljasult.³⁶

²⁹ *Uo.*, 638–640.

³⁰ SÁNTA GÁBOR, „Minden nemzetnek van egy szent városa”, *A dualizmus kori Budapest-irodalom megközelítései*, Doktori disszertáció, Szeged, 2004, 26.

³¹ FARKAS NIKOLETT, *A járdakoptatás mint térszervező elem Nagy Ignác Magyar titkok című regényében = Irodalomtörténeti Közlemények*, 126(2022), 1, 83–98.

³² *Adalékok a Lipótváros történetéhez 2*, szerk. Farkaslaky Erzsébet, Ráday Mihály, Bp., Budapesti Városvédő Egyesület, 1988, 165.

³³ Budapest Főváros Levéltára (a továbbiakban BFL) XXIII. 102.a.1. Budapest Főváros Tanács Végrehajtó Bizottsága üléseinek jegyzőkönyvei 3. 1953. december 3.

³⁴ *Magyar Nemzet*, 1953. december 6., 6.

³⁵ *Magyar Nemzet*, 1953. december 9., 2.

³⁶ Erről valószínűleg szó sem volt. Nagy Ignác tevékenyen nem vett részt a szabadságharcban, távol tartotta magát a napi politikától. 1848-ban pénzügyminisztériumi fogalmazó lett, de a főváros megszállásakor nem követte a kormányt Debrecenbe, hanem Pesten maradt. „Bár a nemzeti moz-

Ugyanebben az időszakban, a Rákosi-diktatúra alatt szülővárosában, Keszthelyen nem merült fel efféle kétely a személyével kapcsolatban. 1954-ben emléktábla került a Kastély utca 5. szám alatti ház homlokzatára, ahol 1810. október 7-én megszületett Nagy Ignác, amint a tábla hirdeti: „az első modern újságíró”. A márványtáblát halála századik évfordulója alkalmából helyezte el Keszthely városa.

A Fővárosi Tanács 1953-ban végül változatlanul hagyta az utcanevet, de a Naggyal kapcsolatos vád később újra előbukkant. A *Magyarország* című lapban 1966-ban *Utcák inkognitóban* címmel jelent meg Puruczki Béla írása, amely lényegében megismételte Rónai tizenöt évvel korábban megfogalmazott állításait.³⁷ A Fővárosi Tanács Igazgatási osztályát levélben is figyelmeztették, hogy bár Nagy Ignácnak vannak irodalomtörténeti érdemei, közéleti tevékenysége nem tekinthető haladónak, ezért „érdemtelen az utcaelnevezésre”.³⁸ Puruczki cikkére a Fővárosi Tanács VB igazgatási osztálya nevében dr. Lengyel Sándor reagált a *Magyarországban*. Tájékoztatta az olvasókat, hogy az osztály illetékese ismertette a Nagy Ignácra vonatkozó észrevételeket a Fővárosi Levéltár és az MTA Irodalomtörténeti Intézete munkatársaival, akik megerősítették az íróval kapcsolatos negatív véleményt. Ennek jegyében „[...] a Nagy Ignácra való utcaelnevezés felülvizsgálatát indokoltnak látjuk és ezért az ügyet megvitatás és javaslatétel céljából az V. kerületi tanácshoz tettük át”.³⁹ Az Utcaelnevezési Bizottság tagjai között ugyan felmerült, hogy a „reakciónak” minősített Nagy Ignác utcát felcseréljék a hagyományokra is jobban utaló Törvényház utca elnevezésre, de végül nem történt változás.⁴⁰ A Nagy Ignácra 1953-ban elnevezett utcát, a felmerült kételyek ellenére, 1968-ban sem nevezték át. Sőt, később sem: a Nagy Ignác utca túlélte a rendszerváltást, 2023-ban éppen hetvenéves.

Az árulóként való megbélyegzés azonban a Kádár-korban később is feltűnt. Az 1979-ben megjelent *A magyar sajtó története* első kötetében szó szerint ugyan nem szerepel a kifejezés, de a Nagy Ignácra adott jellemzés valójában a fenti megállapítást támasztja alá.⁴¹ Szintén ezt a képet erősíti a szélesebb olvasóközön-

galom híve volt, a forradalom sikerét szkeptikusan ítélte meg [...]” FALLENBÜCHL Zoltán, *A Magyar Kamara tisztviselői II. Józseftől a polgári forradalomig 1780–1848 = Levéltári Közlemények*, 43(1972), 43, 342.

³⁷ *Magyarország*, 1966. január 9., 18.

³⁸ BFL XXIII. 102.a.1. Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottsága üléseinek jegyzőkönyvei, 1968. március 27.

³⁹ *Magyarország*, 1966. március 27., 22.

⁴⁰ BFL XXIII. 102.a.1. Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottsága üléseinek jegyzőkönyvei, 1968. március 27.

⁴¹ „Ismét egy különös, ellentmondásos alkatú értelmiségi, aki valamivel talán elődjénél [Csató Pál] is tehetségesebb volt, de aki politikailag nála is jóval negatívabb életpályát futott be. Jóhiszemű, modern riporter volt az egyik oldalon, aki rovatában, *Budapesti Napló* cím alatt, találó, gyors vonásokkal karikírozta ki a városi, pesti élet figuráit és mindennapjait. Meghasonlott, beteg, keserű ember a másikon, egyszerre gátlástalanul törtető és meghunyászkodó a hatalom vagy pénzforrás előtt, aki a polgárosodást ekkor még Széchenyi útján próbálta képviselni, utóbb, 1848-ban Kossuthot zaklatta

séget megcélzó *Magyarország* című lapban közzétett írás. Ebben Fried István áttekintő portrét közölt a színpadi szerző, újságíró, satirikus-krónikás Nagy Ignácról, aki szerinte elsőként tudósított a pest-budai életről, és aki, bár sokat keresett, legalábbis a kortársaihoz képest, de önzetlen maradt.⁴² Válaszcikkében Rónai Mihály András elismeri Fried István írásának érdemeit, mégis szerezcsenmosdással vádolja, hiszen Fried hallgat arról, hogy Nagy „az 1848–1849-es szabadságharcnak és Világos másnapjának egyetlen cégéres hazaárulója volt”.⁴³ Nem egyéni nézeteket tesz közzé – állítja Rónai –, hanem történeti, irodalomtörténeti tényeket vonultat fel. A „száz kézzel működő szerkesztő” eleinte segítette ugyan Petőfit, de később nem is reagált „a nyomorgó költő szívtépő levelére”, amelyben negyven forintot kért kölcsön, hogy éhen ne haljon.⁴⁴ Később, amikor Petőfi hírneve nőni kezdett, *Tigris költészet* címmel mocskos pamfletet írt ellene.⁴⁵ 1849 januárjában a császári hadakat ünneplő és a magyar honvédeket gyalázó cikkeket közölt – „a Habsburg-hódolattól haldokló rajongványokat”, amelyek a budapesti sajtó legalávalóbb, leghazaárulóbb példányai.⁴⁶

Ezen a ponton logikus történeti döntés volna az „áruló Nagy Ignác”-váddal foglalkozni, megalapozottságát bizonyítani vagy cáfolni. Jelen tanulmány azonban erre a kérdésre nem tér ki, már csak azért sem, mert 1848–1849 kapcsán az „áruló” megbélyegzés terhelt fogalom. Külön dolgot kellene szentelni a probléma tisztázásának: vajon mit jelent a forradalom és szabadságharc időszakában vagy a Bach-korszakban a nyilvánosság szereplőjének árulása, és milyen publicistai magatartás tekinthető lojálisnak vagy árulónak a korabeli vagy a későbbi értelmezések szerint.⁴⁷ Ehelyett maradjunk Nagy Ignác emlékezetének vizsgálatánál!

előléptetésért mint üldözött magyar, 1849-ben viszont már Bécs szolgálatában, a megtorlók kegyéből, szinte a bitófa árnyékában kapta a lapengedélyt.” *A magyar sajtó története I. 1705–1848*, szerk. Kókay György, Bp., Akadémiai, 1979, 409.

⁴² *Magyarország*, 1979. február 18., 27.

⁴³ *Magyarország*, 1979. március 4., 63.

⁴⁴ Itt Petőfi 1843. november 28-án Debrecenben írt levelére utal, amelyben a költő súlyos betegségére hivatkozva negyven pengőt kér. Ld. *Petőfi Sándor összes prózai művei és levelezése*, sajtó alá rendezte Pándi Pál, Bp., Szépirodalmi, 1960, 227–228.

⁴⁵ A hivatkozott pamflet *Tigris költészet* címmel jelent meg. NAGY Ignác, *Menny és pokol* I–III, Bp., Hartleben, 1846, II, 10–16.

⁴⁶ A hivatkozott írás megjelent a *Pesti Hirlap* 1849. január 6-i számának címlapján, a Nem hivatalos rész alatt. Nagy beszámol az elmúlt éjszaka nyugtalanságairól, s arról, hogy öt óra tájban már nem volt honvéd a városban. A hetivásár korán bezárt, kevéssel később megérkeztek a császári csapatok – fegyelmezetten, nyugodtan. Nagy csak a budai eseményekről tud beszámolni: „A budai lakosság egyébiránt nyugotnak mutatkozik, s erősen reméli, hogy a császári hadsereg pillanatig sem távozik el a szigorú fegyelem szabályai mellől. Isten mindnyájunkkal! Nagy Ignác”. *Pesti Hirlap*, 1849. január 6., 1.

⁴⁷ *A Pesti Hirlap* 1849. június 2-i számában Nagy Ignác közzétett egy rövid szöveget. Eszerint tudomására jutott, hogy 1849. május 29-én a budavári vésztörvényszék előtt az az év januárjában megjelent cikkei miatt megvádolták. Ugyanekkor felmentő ítélet is született, mely szerint a cikkeket elolvasták, s azokban „semmi nemzetellenies nem találtatott, vád alól fölmentetett. Budán, 1849.

A névváltoztatásért indított akció tehát kudarcba fulladt, sőt a reformkori irodalmár figurája a Kádár-korban határozottabbá, kontúrosabbá vált, különösen, amikor 1980-ban Szigethy Gábor közreadta a *Magyar Hirmondó* sorozatban az *Uracсок, arszlánok* című válogatást Nagy Ignác különböző reformkori folyóiratokban és önálló kötetekben publikált életképeiből, elbeszéléseiből és a *Magyar titkok* című regényfolyamából.⁴⁸ A kötet az írásokból összeállított városportré, a reformkori Pest-Buda mítoszromboló, realista albuma. Megjelenéséről hírt adott a *Magyar Nemzet Könyvszemle* rovata.⁴⁹ A cikkíró úgy véli, Szigethy kiváló válogatása „fölkelti az érdeklődést Nagy Ignác ellentmondásoktól korántsem mentes személyisége iránt,” hitelesen érzékelteti a reformkori Pest-Buda hangulatát, úgy, ahogyan azt Nagy Ignác valaha rögzítette. Életképekben, mintegy egymás mellé rendezett fényképeken jelennek meg a pesti élet jellegzetes figurái. A kötet közelebb hozza a 20. század végi olvasókhöz az egykor oly ismert író, akinek nevét Budapesten addig csak egy utca őrizte – „sokak vitatják, okkal-joggal-e” – utal a szerző a fent ismertetett utcanévharcra.⁵⁰

A kötet megjelenését megelőzően Szigethy az 1970–1980-as évek egyik slágertermékének számító *Rakéta Regényújság*ban tett közzé egész oldalas írást *Biedermeier Budapest* címmel, amelyben Nagy Ignác városát mutatta be: a bűzös, rosszul megvilágított utcákat, a prostituáltak, léhűtők, csavargók tanyáit, kávézókat, kiskocsmákat, és persze polgárlakásokat, fürdőket, sétányokat.⁵¹ A város nőtt, a növekedés rendetlenséggel, szervezetlenséggel járt együtt. Erről a reményteli, gyakran mégis kiábrándító káoszról számolt be a szorgos és kíváncsi hírlapíró, akit nem a politika, hanem a pesti ember érdekelt. A Rónai által keményen ostromozott időszokról, a forradalom és a szabadságharc hónapjairól Szigethy sommásan csak annyit mond: „A forradalom alatt hallgatott [mármint Nagy Ignác]”.⁵² Az *Uracсок, arszlánnők* megjelenése után az irodalomtörténész tovább ápolta a biedermeier kor krónikásának emlékezetét. Halála századik évfordulójának alkalmából 1984. március 19-én emléktáblát avattak a keszthelyi Goldmark Károly Művelődési Központban, a megemlékező beszédet Szigethy Gábor mondta.⁵³

A szocializmus időszakában tehát két Nagy Ignác látható. Az egyik a nem tehetségtelen, de mégis értékelhetetlen renegát, a nemzeti szabadságeszmény és hős társai júdása. A másik inkább a késői Kádár-korszak hangulatában értelmezhető, a riporter vagy akár az oknyomozó újságíró előfutára, politikamentes alkotó, aki szociografikus éleslátással dokumentálta a nagyvárossá váló Budapest anomáliáit.

máj. 29.” Jókaihoz mint szerkesztőhöz fordul a kéréssel, hogy közleményét jelentesse meg. Ld. NAGY Ignác, *Jókai Mór urnak! = Pesti Hírlap*, 1849. június 2., 108.

⁴⁸ SZIGETHY Gábor, *Uracсок, arszlánnők, Válogatás Nagy Ignác műveiből*, Bp., Magvető, 1980.

⁴⁹ *Magyar Nemzet*, 1980. november 30., 13.

⁵⁰ *Uo.*

⁵¹ SZIGETHY Gábor, *Biedermeier Budapest = Rakéta Regényújság*, 1979. augusztus 7., 8.

⁵² *Uo.*

⁵³ A beszédet idézi: *Zalai Hírlap*, 1984. március 24.

A két emlékezet egymással párhuzamosan létezik, párbeszédbe, amint az a fentiekből látható, csak nagyon felszínesen kerülnek egymással.

A rendszerváltás idején újraolvasható és újraolvasandó a „kicsike mester”, a Jókaiival tehetségben nem, csak szorgalomban vetekedő realista életképíró. A *Népszava* szerzője aktuálisnak tartja és újraközi a *Szegény, ne igyál* címmel írt, eredetileg az *Életképek*ben 1847 januárjában megjelent tárcát, amely nem a főváros, hanem „az ország képét tipizálja [...] szinte haláltáncszerűen ábrázolódik a nagy tivornya [...] maga a nagy tivornya a magyar közéletnek olyan rossz hagyományaira is fényt vet, amelyekről mai napig nem sikerült eléggé elszakadnunk. Okulhatunk hát most is Nagy Ignác életképén: belefér mai világunk is.”⁵⁴ A rendszerváltáskor Nagy Ignáccal megidézhető és megidézendő a nyomor, szegénység, kiszolgáltatottság, a „társadalmi csapdába zártság”.⁵⁵

Külön tanulmány tárgya lehetne a reformkori Budapest megálmódójának el-
lentmondásos, de jellemzően mégis inkább szélsőségesen elfogult, sztereotípiás,
előítéletes zsidóábrázolása. Az utókori ítések, az elismerők és a kritikusok ezt a
témát egyhangúlag kerülték, az ezredfordulóig az irodalomtörténet elhallgatta,
szemet hunyt a Nagy Ignác írásaiban visszatérően felbukkanó negatív zsidó ka-
rakterfigurákról. Szigethy Gábor az *Uracok, arszlánnők* válogatásban nem sze-
repetelte *A hajhász, Az uzsorás, vagy a Nászéj* című novellákat.⁵⁶ Az *Éjjeli ta-
pasztalások* című életképből pedig kihagyta azt az epizódot, amelyben egy
tönkrement életű fiatal nő Pesten kezdve új életet egy gazdag zsidó házába szegő-
dik nevelőnőnek: „Legkiállhatatlanabb megvető pöffeszkedés az, mellynek minden
oldalról áldozata vagyok. Magyar származásom gúnyra szolgáltat alkalmat az
egész családnak, melly magyarok zsebeiből pénzelé föl magát, s melly hangosan
állítja meghitt társalgásai közben, hogy közel már az idő, mellyben a keresztyén
fog majd emancipációért esengeni a zsidó előtt, ki pénz tekintetében már most is
felét bírja Magyarországnak.”⁵⁷

A pénzt egyedüli értéknek tekintő, a többségi társadalom naivitását és tapasztalatlanságát kihasználó, a magyar identitást mímelő, bűnözőkkel üzletelő zsidó uzsorás Nagy Ignác írásainak jellemző alakja. A társadalmi ranglétrán felfelé törekvő zsidó „hajhász” (üzletkötő) érvényesülési stratégiában és üzleti modellben gondolkodik: „A hajhász mindenek előtt olly fáradhatatlan szorgalmu ember, hogy a legesákányosabb idő sem tartóztathatja őt vissza bizományainak végrehajtásában [...] különben pedig olly dicső ember, kinek többnyire egyáltalában semmije nincs, és ki mások számára mégis mindent képes megszerezni; menyasszonytul kezdve egészen egypár szövött kesztyüig, s háromemeletes háztól egészen a kis vizslakölyökig – mindent. Fogadni menénk, mikép szives olvasóink ezen néhány jellemző sorbul is gyanítják már, hogy az illy derék ember, illy dicső hajhász csupán azon sajtászerű néptöredékből származhatik, mellynek nincs hazája, nincs király,

⁵⁴ *Népszava*, 1990. december 1.

⁵⁵ *Uo.*

⁵⁶ SZIGETHY 1980, i. m.

⁵⁷ *Uo.*, 214.; NAGY Ignác, *Torzképek* IV., Bp., Hartleben, 1844, 15–21.

melly mindenütt megvetetik, s mégis mindenütt ugyszólván korlátlanul uralkodik. Ugy van, a mi hajhászunk tetőtül talpig zsidó, ki azonban annyira haladt már a polgárosulásban, hogy a sódarhoz derekasan hozzá lát, ha az által valamely kurta nemesnél czéljához vél juthatni...⁵⁸ A többször a 20. századi antiszemita propaganda toposzait előrevetítő megfogalmazások elemzésére csak az ezredfordulón került sor.⁵⁹

Tudatosan megépített pálya

Ifjabb Nagy Ignác régi nemes család sarja. Az apja, idősebb Nagy Ignác a Georgikon alapítójához, a „keszthelyi főúrhoz”, gróf Festetics Györgyhöz szegődött 1805-ben.⁶⁰ Először kastélyi tárnokként alkalmazták, később udvarnok, ispán, perceptor, majd tisztartó. Elvette egy francia menekült árván maradt lányát, és Ignác volt az első gyermekük. Később a család Palánkra költözött, idősebb Nagy Ignác az úriszék elnökeként, több megye táblabírájaként szép karriert futott be. Uri házat vitt, sok vendég megfordult a birtokon.

A kis Ignác már gyermekként megszokta a változatosságot, nemcsak otthon, hanem a sűrűn változtatott iskolákban is. Apja szívéen viselte a neveltetését, de határozott elképzelései voltak, örökösen más városba küldte tanulni: Gyöngyösre, Újvidékre, Bajára, Pécsre, végül Budára. Pécsen a reformkori írónemzedék két képviselője, Garay János és Frankenburg Adolf volt az osztálytársa. Neveltetéséről később azt nyilatkozta: alapvetően német nyelvű volt, apja polgári pályára szánta, amihez a 19. század második–harmadik évtizedében a német kultúra tűnt a legalkalmasabb háttérnek. A gyermek Nagy Ignác elsősorban német irodalmat, azon belül is a drámai irodalmat tanulmányozta, sőt egészen fiatalon maga is kísérletezett a műfajjal – természetesen németül.⁶¹

Az érettségi után, 1829-ben beiratkozott a pesti egyetemre. Írónak készült, a német klasszikusokat tekintette példaképének, különösen Schillert, Goethét és Klopstockot. Életrajzírói szerint akadozva beszélt magyarul. Pesten egy elszegényedett nemes családnál, Halmyéknál talált szállást, majd feleséget is a szép házi-

⁵⁸ NAGY Ignác, *A hajhász = Honderű*, 1844, 4, 106–111; 5, 138–144. Az idézet: *Uo.*, 106–107. A szerkesztői megjegyzés felhívja az olvasók figyelmét, hogy Nagy ezzel a novellával kezdi írói működését a lapban.

⁵⁹ Ld. ehhez SZALAI Anna remek válogatását és a szövegekhez írt bevezetőjét: *Házalók, árendások, kocsmárosok, uzsorások, Zsidóábrázolás a reformkori prózában*, Bp., Oriris, 2002.

⁶⁰ Ld. az életrajzi adatokhoz: SZINNYEI 1902, i. m.

⁶¹ Ld. ehhez a Kisfaludy Társaságban elmondott székfoglaló beszédét. Hivatkozza SZINNYEI 1902, i. m. 5. Ld. továbbá Berczik Árpádnak a Kisfaludy Társaság lakomáján elmondott beszédét, amely ugyanezt erősíti meg: „Nagy Ignác abból a középosztályból származott, melyet akkor honoráriornak neveztek [...] mely akkor is az volt, a mi ma: a magyar művelődés munkájának és terheinek viselője s a magyar lélek letéteményese. [...] El voltunk németesedve tökéletesen és Nagy Ignác is, mikor az életbe lépett, németül írt [...]”. BERCZIK Árpád, *Nagy Ignác, Írta és elmondta a Kisfaludy-Társaság lakomáján = Budapesti Hírlap*, 1907. február 14., 1.

kisasszony, Karolina személyében.⁶² Állítólag a fiatal lány beszélte rá német irodalmi terveinek feladására.⁶³ Pedig ekkor már nem is puszta tervekről volt szó, hiszen fiatal kora ellenére számos verset, elbeszélést, sőt színdarabot írt – németül. Közben a kezébe került Kisfaludy, és felismerte, magyarul is lehet irodalmat művelni.

Mikszáth Nagy Ignácról írott portréjában sokkal érzékletesebben fogalmaz: „Az ifjú Nagy Ignác szíve megdobbant – megtalálta ideálját. Átpártolt az árvához; elégette összes német kéziratait, s ettől [1833-tól] kezdve egész odaadással a magyar szépirodalom művelésére adta magát.”⁶⁴ Karrierjében és a magánéletében egyaránt határozott elképzelései voltak. Magyar író akart lenni, és feleségül akarta venni a szerelmét. Mindkét terve megvalósításához pénzre volt szüksége, ezért 1831-ben hivatalra jelentkezett a királyi kamarai számvevőségnél. Felvételi vizsgát tett, latinból németre, németből latinra kellett fordítania, illetve számtani feladványokat kapott. A jó eredménynek köszönhetően elnyerte a gyakornoki állást, 1831. október 10-én hivatalba lépett.⁶⁵

Frankenburg Adolf, akit Nagy még diákkorából ismert, így írt a kamarai munkamorálról: „Szinte a kamaránál hivatalnokoskodott ez időben Nagy Ignác barátom is. Ingrossista volt a számvevőségnél s irodalmi munkálatait többnyire hivatalos óráiban végezte. Majdnem mindennap együtt voltunk; közöltük egymással amit írtunk vagy terveztünk, s az elválhatatlanságig egymáshoz szoktunk.”⁶⁶ Frankenburg visszaemlékezésében talán túlzott a kamarai munkafegyelem lazaságáról, az viszont tény, hogy a fiatal Nagy Ignác a hivatali munka mellett bőven talált időt irodalmi ambíciói megvalósítására.⁶⁷ Ha délelőttönként le is kötötték kamarai teendői, a délutánjai és az estői szabadok maradtak, volt ideje fordítani, lapot szerkeszteni, és ami a legfontosabb: írni.

Huszonkét évesen megnősült, de a házasságkötését eltitkolta a családjá előtt. Az életrajzokban az áll, az apja meglátogatta Pesten. Amikor megtudta, hogy a fia előnytelen házasságot kötött, annyira feldúlt lett, hogy agyvérzést kapott. Betegen vitték haza palánkai kastélyába, nem épült fel többé, s néhány évvel később meghalt.⁶⁸ A halálos ágyánál a fia megpróbálta kiengesztelni, de a haragos apa nem

⁶² Halmy Karolina közel fél évszázaddal élte túl a férjét, 1901-ben, 84 éves korában halt meg. Ld.: *Magyar Nemzet*, 1901. március 19., 6. Ugyanez a hír szerepel: *Pesti Hírlap*, 1901. március 19., 10. Nagy Ignác életrajzírója, Szinnyei Ferenc kevéssel a halála előtt felkereste, ekkor látta fiatalkori olajképét, ennek alapján írta, hogy a lány rendkívül szép volt. SZINNYEI 1902, i. m. 5.

⁶³ Szinnyei ezt Vahot Imrétől hallotta. *Uo.*

⁶⁴ MIKSZÁTH Kálmán, *Nagy Ignác = NAGY Ignác, Magyar titkok*, Bp., Franklin, 1908.

⁶⁵ SZINNYEI 1902, i. m. 6.

⁶⁶ FALLENBÜCHL 1972, i. m. 342. Az ingrossista jelentése: számjegyző. Ld. BABOS Kálmán, *Közhasznú Magyarászó Szótár a magyar irodalmi művekben*, Pest, Heckenast, 1865. 181.

⁶⁷ Nagy 1834–1837-ben számvevőségi járulnok, ezután számjegyző, majd 1847–1848-ban számtiszt. *Uo.*, 363–372.

⁶⁸ Szinnyei szerint a vidékről érkező apa külföldi tanulmányútra akarta küldeni a fiát. Ezért elment a Halmy-házba, hogy beszéljen vele. Ott tudta meg, hogy a fia vette feleségül vette a házi-kisasszonyt. „Ez a lesújtó hír olyan megrázó hatással volt reá, hogy a nagy, erős férfi összerogyott

fogadta.⁶⁹ Ahogy Szigethy Gábor találóan írja: „[...] az öregurat kemény fából faragták. Talán a késői utókornak akarta bizonyítani: Jókai Mór csillagokat rugdaló fantáziája, mesélő kedve nem mindig légből kapott figurákat teremtett. Öreg Nagy Ignác kemény volt, köszívű ember...”⁷⁰ Nem tudta megbocsájtani a fia – általa vélelmezett – eltévelyedését. Valójában nem az ifjabb, hanem idősebb Nagy Ignác tévedett, Halmy Karolinából jó feleség vált. Biztosította a munkához szükséges nyugodt otthont, haláláig kitartott a férje mellett, sőt ez után is tovább vitte az író-szerkesztő utolsó vállalkozását, a *Hölgyfutárt*.

Nagy Ignác a hivatali munka mellett hangyaszorgalommal írt, hatalmas életművet hagyott hátra. Az első, *Nevettető pilulák* című írása a *Regélő*ben jelent meg 1834-ben.⁷¹ Már korai próbálkozásaiban rátalált későbbi kedvelt hangnemére. A rövid adoma egy paraszt és a fia párbeszéde. Az apa beszerzi fiának Boda asztronómiáját, majd megkérdi tőle: éjjel-nappal a mezőket járja, mire ment a könyvvel.⁷² Még semmire sem ment – válaszolja a fiú –, ugyanis nappal, amikor olvashat, nem látja a csillagokat, éjjel viszont nem tud olvasni.⁷³

Rengeteget szerkesztett, 1837 és 1844 között Széchenyi lapjánál, a *Jelenkornál* volt segédszerkesztő. Kéziratokat gondozott, külföldi híreket szemlézett és fordított. 1844 júliusától a *Budapesti Híradónál* dolgozott szerkesztőként, s jórészt a lap *Budapesti Hírharang* című rovatában közölte életképeit. Fordított drámát, szomorújátékot, Silvio Pellico *Morus Tamását*, Schiller *Fieskóját*. Ő ültette át magyarra Bayard *Párizsi naplopó* című vígjátékát, és sok egyéb színdarabot. Kiadta a *Színműtár* négy kötetét, és maga is írt színműveket.⁷⁴ 1835-ben színpadra állított egy három felvonásos drámát, a *Mátrai rablót*, aminek a szöveggönyve nem maradt fenn.

1843-ban a *Tisztújítás* óriási siker lett, több vidéki városban játszották: Kolozsvárott, Debrecenben, Nagyváradon, Egerben és másutt, míg végre 1843 augusztusában a Nemzeti Színházban is bemutatták. Kolozsvárott január 6-án és 12-én adták; némiképp fanyalogva jegyzi meg a kritikus, hogy a „színház nézőkkel dugva tömötten volt”, de a művelt emberek véleménye szerint az Akadémia túlértékelte a szerzőt – 1842-ben száz arannyal jutalmazták.⁷⁵ Esti kikapcsolódásnak jó, mulattató darab, amely a korteskedést joggal bírálja, másfelől azonban a nemzet alkotmányos életét gúnyolja: „[...] sajnos bizonyosságát adja, hogy Thaleja a’ mos-

(valószínűleg gutaütés érte) [...]”. SZINNYEI 1902, i. m. 6. Szinnyei ezeket a részleteket valószínűleg Nagy Ignác özvegyétől hallotta.

⁶⁹ Szinnyei állítása szerint ezt az információt a család osztotta meg vele. *Uo.*, 6.

⁷⁰ SZIGETHY 1980, i. m. 364–365.

⁷¹ *Regélő*, 2(1834), 20, 164. A következő lapszámában *Bendeg ivadéki* címmel költeménye jelent meg; *Regélő*, 2(1834), 21, 171–172.

⁷² Johann Elert Bode (1747–1826): német csillagász, a Tituius–Bode-szabály megalkotója.

⁷³ Hivatkozva Szinnyei is: SZINNYEI, 1902, i. m. 8.

⁷⁴ Ld. ehhez Szinnyei alapos feldolgozását.

⁷⁵ Ld. *Múlt és Jelen*, 3(1843), 7, 25.

tani magyar drámai költőkre születésükkor nyájasan nem pillantott.”⁷⁶ Március 10-én arról tudósít a *Múlt és Jelen*, hogy két nappal korábban Kolozsvárott már ötödször adták a *Tisztújítást*, ami nagyon is aktuális, mert éppen megnyílt a tisztújító közgyűlés: „s a’ mit a színházban láttunk, egy kissé szelidebb és olcsóbb alakban látjuk utszáinkon is, a’ diccsőséges corteskedést.”⁷⁷

A *Regélő* beszámolója szerint április elején a *Tisztújítást* Désen játszották nagyszámú közönség előtt, május 7-én pedig Debrecenben, szintén „tömött színházban”.⁷⁸ Júniusban folytatódott a sikerszeria, az első pozsonyi előadás sok nézőt vonzott, a „másodiknál jóval leolvadt”, de a harmadik kapcsán már megjegyzi a tudósító, hogy soha annyi mágnás nem volt még a színházban, mint akkor.⁷⁹ A pesti előadásokról folyamatosan hírt adott a *Regélő*, augusztus 27-én tömören csak ez szerepel: „tömött színházban hetedszer ismételtetett”.⁸⁰ Négy nappal később, augusztus 31-én már arról számolt be a lap, hogy a *Tisztújítást* 23 nap alatt tízszer állították színpadra, s ugyan másod-harmadrendű színészekkel adták, akik máskor nem ébresztenek különösebb figyelmet, ezúttal „megannyi genialis remeklökként állanak”.⁸¹ Az ünneplés oka a szerző szerint a darab korszerű tartalma, az, hogy a színpadon valódi magyar világot láthat a közönség.

A *Tisztújítás* igazi sláger, ahogyan Lackó Mihály találóan írja, divatcikk lett a városban, egyes jeleneteket, különösen a kortestanyát réztáblán ábrázolva „igen sok csinnal s’ gonddal dolgozva, ’s pompásan szinezve” Eggenberger és fiánál meg lehetett vásárolni, s Vikuss [Vikos] cukrász kirakatában cukorból megformázva pompázott ugyanez a jelenet.⁸² Csak egyetérthetünk Lackó Mihály állításával, s ezt a korabeli sajtó is megerősíti: a darab sikerét elsősorban az aktuális politikai háttér biztosította.⁸³ Nagy Ignác régi sémát alkalmazott pillanatnyi, időszzerű helyzetre, valódi *hot topicot* dobott a közönség elé, amely hálásan fogadta a szokatlan élményt.

Pályafutása során Nagy Ignác végig kísérletezett, új műfajokat teremtett az éppen formálódó magyar nyilvánosságban. 1845-ben *Bors és paprika* címmel, Gyömbéri Balázs Jónás álneven közzétette ezerkétszáz darabos pesti viccgyűjte-

⁷⁶ A *Múlt és Jelen* kritikáját szó szerint veszi át a *Regélő*: *Regélő Pesti Divatlap*, 2(1843)14, 446.

⁷⁷ *Múlt és Jelen*, 3(1843), 20, 77.

⁷⁸ *Regélő Pesti Divatlap*, 2(1843), 28, 890; *Uo.*, 2(1843), 41, 1308. Egerben is játszották júniusban, de a beszámoló szerint kisebb sikerrel. *Uo.*, 2(1843), 50, 1594.

⁷⁹ *Regélő Pesti Divatlap*, 2(1843) 5, 156; *Uo.*, 2(1843), 6, 186.

⁸⁰ *Uo.*, 2(1843), 17, 538.

⁸¹ *Uo.*, 2(1843), 18, 566–568.

⁸² Ld. ehhez LACKÓ Mihály, *Tisztújítás = História*, 7(1985), 5–6, 36.; illetve *Regélő Pesti Divatlap*, 2(1843), 51, 1621. A „Vikuss cukrászda” (Vikos) megnyitásáról 1844 szeptemberében tudósított a *Pesti Divatlap*. Eszerint a Nagy-híd utcában (később Deák Ferenc utca) található, „igen gazdag, szép és izletes” cukrászbolt, ami minden bizonnyal a fővárosiak kedvenc helye lesz. *Pesti Divatlap*, 3(1844), 9, 277.

⁸³ LACKÓ 1985, i. m. 36–37.

ményét, amelyben jellegzetes fővárosi figurákat és élethelyzeteket jelenített meg.⁸⁴ Humor tárgyává vált az éppen születő magyar urbánus, polgári világ, a kapitalizálódó gazdaság számos új jelensége, örök emberi gyarlóságok s a formálódó társadalmi viszonyok között élesebben megmutatkozó tulajdonságok: a pénzéhség, piperkőcség, úrhatnámság. A viccek témái között szerepelt lánynevelő intézet, szexuális szabadosság, válás, elhanyagolt anyaszerep, csőd, polgári estély, s felbukkantak a pesti élet típusos alakjai: a dandy-uracsok, arszlánnök, zsidók, feltörekvő irodalmárok – és folytathatnánk a sort.

A nők jellemzően gúnyolódás céltáblái. Egy arszlánnök a cselédjére bízta a gyermekét, míg ő maga az ölebecskéivel sétál. A gyermek eltűnik, az aggódó anya tíz forint jutalmat ajánl a becsületes megtalálónak. Amikor a kedvenc kutyus kálldódik el, a jutalmat ötven forintra emeli.⁸⁵ A libaeszű hölgyecske magát kelletve panaszkodik barátnőjének, nem tudja, miként szabaduljon meg számtalan imádójától. Csak tessék velük sokat társalogni – érkezik az elmés asszonyság jóindulatú tanácsa. Az egyik férfi megkérdi a másiktól, mit játszanak este a színházban. A *Rossz asszony* című vígjátékot. A válasz: arra nem megyek, azt otthon is folyton láthatom, csak szomorújátéknak nevezem.⁸⁶

A városi humorba beépülnek a népi hagyományok. A felszarvazott férj a népi kultúra évszázados toposza, a téma a városban is időszerű. „Egy könyvárus így tudatá fiának születését barátival a hirlapokban: Folyó hó 10ikén kedves nóm által igen érdekes munkával lepettem meg. A kávéházban valaki ezt írta a főnebbi sorok alá: »Melynek szerzője még nem tudatik.«” A formálódó nemzettudat érzékenyen reagál a magyarok és idegenek közötti konfliktusokra. Erre reflektál a vicc, amelyben egy idegen gúnyosan megszólítja magyar lakótársát. „Barátom, én azt hallottam, hogy nálatok minden csecsemő gondosan megvizsgáltatik: vajon nem számár é? s csak ezután viszik keresztvizre.” A magyar erre hidegen azt válaszolja: „Tapasztalom, hogy nálatok ezen jó szokás nincs divatban!” A reformkori divatlapok hírvivata folytonosan ironia tárgya, a szerkesztők gyakran helyeznek el olyan információt a lapba, amelynek semmiféle hírértéke nincs. Ezen élcelődik az egyik fekete poén: „Városkánkban minden rendkívül csöndes, s azt kellene hinnünk, hogy minden élet kihalt nálunk, ha néha temetést nem látnánk.”⁸⁷

Nagy Ignác írásainak kulcseleme a humor, ami nemcsak az egybegyűjtött viccekben bukkan fel, hanem az általa magyar nyelven megteremtett, jellegzetesen városi műfajban, az életképekben is. A szorgos szerkesztő és sikeres szépíró a tényfeltáró újságíró reformkori képviselőjeként a bűn nyomába szegődött. Megfigyelt, mérlegelt, nyomozott és jegyzetelt, hogy lerántsa a leplet a magyar főváros valódi természetéről. E célkitűzés jegyében készítette el a korszak urbánus figuráinak hiteles, realista portréját.

⁸⁴ NAGY Ignác, *Bors és paprika*, Pest, Hartleben, 1845.

⁸⁵ *Anyai szeretet példája = Uo.*, I. 5.

⁸⁶ *Visszautasítás = Uo.*, IV. 96.

⁸⁷ *Hirlapi újdonság = Uo.*, III. 48.

Ahogy Sánta Gábor megjegyezte, Nagy Ignác újságíróként olyan volt, mint valami realista fotós. Azt is mondhatnánk, korai operatőrként megmutatta, filmezte a várost. Megjelenítette a gyatrán takarított, koszos, bűzös, rosszul égő olajlámpákkal gyéren megvilágított utcákat. Beszámolt az 50–60 fős csapatokba összeverődött csavargókról, akik éjjelente loptak, raboltak. Hírt adott akasztásról, halálos gázolásról, Dunába esett áldozatról, elhajított csecsemőről, levágott női fejről. Ez utóbbiról 1845 júliusában négy hírben tudósított. Sajátos technikát dolgozott ki, a többször felbukkanó híradást, amihez minden alkalommal új kommentárt fűzött. Nem egyszerűen vizuális megjelenítésről van szó, hanem inkább mozgóképszerű felvételtől, mintha filmet nézne az olvasó.

A reformkor dicsőséges víziója szinte kikezdehetetlenül tartja magát. Mégis, a Széchenyi, Wesselényi, Deák, Kossuth nevével fémjelzett fényes évtizedeknek van egy másik, kevésbé derűs olvasatuk is, amely talán nem annyira ismert, s biztosan nem olyan népszerű, mint az előbbi, mégsem lehet figyelmen kívül hagyni. Nagy Ignác szövegeit, a korabeli lapok hírosvait, vagy a *Torzképekben*, *Magyar titkokban* közzétett életképeket olvasva testet ölt a reformkor sötétebb kontúrú, de realistább portréja. Nagy Ignác riportjai, novellái nagyon aktuálisak az 1840-es években: egy folyamatosan duzzadó, alakulóban lévő nagyvárosi társadalom negatív látéletei. A főváros új érvényesülési lehetőségeket kínált, újfajta együttélési módokat teremtett, s ez a korábban ismeretlen életvilág gyökeresen megváltoztatta az emberi kapcsolatokat.

Romantika és celebritás

Szótári értelemben a celeb az jelenti: híres. A *Cambridge Szótár* a fogalom meghatározásában a hírnevet, azon belül is különösen a szórakoztatóiparban szerzett sikert emeli ki. A *Collins* definíciója ennél tágabb: a celebritás olyasvalaki, aki híres, különösen a szórakoztatóiparban, a film, zene vagy irodalom területén, illetve a sportban.⁸⁸ Az *Idegen Szavak Szótára* a celebet szintén hírességként azonosítja, s hozzáteszi, a médiában használatos kifejezés: „Sokszor kissé negatív értelmű, jelentése magába foglalja, hogy az adott személy nem feltétlenül a tehetsége miatt híres.”⁸⁹ Az itt található példamondat alátámasztja a negatív konnotációt: a „valóságshow-kban elhíresült celebeket általában hamar elfelejti a média”.⁹⁰

A példamondatok kortárs jelenségre vonatkoznak.⁹¹ A celeb a celebritás rövidített, különösen a 21. században elterjedt változata. A celebritás etimológiája a 14. században eredeztethető, akkori jelentése: ünnepélyes rítus, ceremónia.⁹² A kifejezés a francia célébrité-ből, illetve a latin celebriatē-ből (celebritas)

⁸⁸ Collins. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/celebrity>

⁸⁹ Idegen Szavak Szótára. <https://idegen-szavak-szotara.hu/celeb-jelent%C3%A9se>

⁹⁰ Lásd uo.

⁹¹ Ld. <https://jelentese.hu/idegen-szavak-szotara/celeb>

⁹² Ld. Online Etymology Dictionary: <https://www.etymonline.com/word/celeb>

származik, jelentése szerint: sokaság, hírnév. A 17. századtól kezdve állapotra utal: híresnek lenni. A fogalom „híres személy” jelentésben 1849-ben bukkan fel az angolban, míg a rövid „celeb” változat először az amerikai angolban jelenik meg 1908-ban.⁹³

Az utóbbi években jelentősen megnőtt a celebritás története iránti akadémiai érdeklődés.⁹⁴ A történészek egy csoportja úgy véli, a celebek a romantika szülöttei, amikor a nyilvánosság egyes területei a korábbihoz képest jobban összemósódtak egymással, illetve a sajtónak és a szárba szökkenő regényirodalomnak köszönhetően szélesebbre nőtt az olvasóközönség.⁹⁵ Tom Mole brit irodalomtörténész szerint a hírességek a kezdetektől fogva multimédia jelenségek, akikre jellemző a „kulturális átjárás”: egyszerre bukkannak fel és érnek el jelentős sikereket a korabeli irodalomban, színházban, esetleg a zenében, a vizuális kultúrában és a divat világában. Másképpen fogalmazva azt is mondhatnánk, hogy átlépi a diszciplináris határokat, ezért kutatóiknak is ezt kell tenniük.⁹⁶ Mole Byronról szóló munkájában hangsúlyozza: a celebek nem akarják, hogy bárki is megértse sikerük titkát, nem akarják, hogy a hírnévhez vezető utat és a nyilvánosságban kivívott pozíció megtartásának módját, eszközét elemzők értelmezzék, kutassák.⁹⁷ Hiszen a celebritás akkor működik a legjobban, ha a vásárlók, azaz a közönség számára a siker misztikus, a sztár egyfajta mágikus hatalommal rendelkező szuperhős vagy hősnő, aki elbűvöli rajongóit. A kultúra kutatói és elemzői az ezredfordulótól kezdve céltudatosabban próbálják megérteni a celebritás kialakulásához szükséges struktúrákat, kulturális és társadalmi előfeltételeket. Mole úgy véli, a modernkori celebség három biztos, rutinszerűen jelen lévő pillérré épül: az egyénre, a közönségre és a kultúriparra, azaz a nyilvánosság különféle területeinek sajátos együtt-

⁹³ Lásd: uo.

⁹⁴ Ld. ehhez a *Historical Social Research* különszámát, s abban Nicola Vinorvski és Robert van Krieken alapos áttekintő tanulmányát. A szerzők szerint a 21. század második évtizedében a korábban a szórakoztatóiparra szűkített celebritás-fogalom kitért, a történeti kutatásoknak köszönhetően sor került a „híresség historizálására”, azaz a történeti háttér felderítésére, értelmezésére. VINORVSKI, Nicola, KRIEKEN, Robert van, *New Directions in the History of Celebrity: Case Studies and Critical Perspectives = Historical Social Research. Supplement: Celebrity's Histories: Case Studies & Critical Perspectives*, (2019), 32, 8.

⁹⁵ Ld. egyebek mellett: MOLE, Tom, *Byron's Romantic Celebrity. Industrial Culture and the Hermeneutic of Intimacy*, New York, Palgrave Macmillan, 2007; MOLE, Tom, *Romanticism and Celebrity Culture, 1750–1850*, Cambridge, Cambridge University Press, 2009; INGLIS, Fred, *A Short History of Celebrity*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 2010.

⁹⁶ Tom Mole esszégyűjteményében történeti fókusszal, de különböző területek szakemberei (irodalmárok, zenetudósok, művészet- és színháztörténészek) próbálták megérteni a korai celebség természetét. Ld. MOLE 2009, i. m. Antoine Litli a franciaországi sztárkultusz eredetét kutatva arra a megállapításra jut, hogy a celebritás kultúrája a privát és a nyilvános életterek elkülönülésére, illetve megfordítására épül. Ld. ehhez: LITLI, Antoine, *The Invention of Celebrity 1750–1850*, Cambridge, Polity Press, 2017, 1–14.

⁹⁷ Ld. ehhez MOLE 2007, i. m. 1–27.

működésére. A brit tudós szerint ez a három összetevő a 18–19. század fordulóján jelent meg a szigetországban.⁹⁸

Nagy Ignác médiajelenléte felfogható egy korai, reformkori magyar celeb feltűnéseként, akinek sikerült az éppen születőfélben lévő nyilvánosság több területén is jelentős eredményeket felmutatnia. Fizikai megjelenése inkább hátráltatta, mint segítette a népszerűség megszerzésében. A születése után közel száz évvel, 1908-ban Mikszáth remekbe szabott portrét írt róla: „Kizökkenés nélkül írogatott [...] Nem jöttek közbe tarkabarka intermezzók, mint más íróknál. Társaságok, kalandok, asszonyok el nem vonták a munkától; rút volt, mint egy faun [...]”.⁹⁹ Nagy Ignác hírhedten csúf kinézetéről Jókai is megemlékezett *A tengersizemű hölgyben*: „Akkor láttam először [...] Megdöbbenő arcz volt sötétveres foltokkal egész fel a túl magas homlokáig, melynek fényes kopaszágát simára kent fekete paróka szakította félbe. Hozzá egy elképzelhetetlen nagyságú veres orr, de a melyen nem ért rá az ember elálmélnodni, annyira megigézte az a szélylyel kancsalító szempár, melyek közül az egyenesen reánk néző egészen kömevnek látszott. A hangja pedig hasonlított egy beteg gyermekéhez. És ezen visszataszító külső alatt élt a legnemesebb lélek, e béna testben a legerélyesebb jellem.”¹⁰⁰

Jókai talán híres-hírhedt képzelőerejét is szabadjára engedte, mindenestre tőle maradt fenn a legrészletesebb beszámoló. Ezt inkább megerősíti, mint cáfolja Petőfi. Egy 1847 márciusában Aranyhoz írt levelében arra kéri a barátját, ne dicsérje annyira, mert elpirul, s ha tükörbe néz, olyan piros orrot lát majd, mint Nagy Ignácé.¹⁰¹ Lauka Gusztáv szintén alátámasztja a különlegesen előnytelen külsőről adott leírásokat: „Nemes szívvel és lélekkel a természet soha se bánt mostohábban. Nála torzképpé lett az Isten képe. [...] ez arcon a ringlott paprikát, az ananász ugorkát, a kajszin barack galagonyát gyümölcsöztek. Nagy Ignác nem volt kancsal, de mindkét szemének más volt a nézpontja és iránya.”¹⁰² Az arcán néhány szál bajusz és szakáll meredezett, vendég-hajat viselt. Lauka szerint magát mégsem rútnak, inkább csak furcsának gondolta, ráadásul „csinnal és eleganciával öltözködött”.¹⁰³ Drága holmikat hordott, gyémánt inggombjait, arany szemüvegét és óraláncát, valamint Lapedato János szabómesternél varratott öltönyeit irigyelték író társai, ahogyan azt is, hogy naponta többet költhetett, mint a többiek egy hónap alatt. „A 40-es években ő volt a legnagyobb gavallér az írók között.”¹⁰⁴ Visszataszító külseje ellenére értett a nők nyelvén, szeretett fecsegni, szenvedélyes udvar-

⁹⁸ Más celebritás-kutatók szerint a celebség története a reneszánsz korba, a 16. századra nyúlik vissza. Ld. ehhez: VINORVSKI, KRIEKEN 2019, i. m.

⁹⁹ MIKSZÁTH 1908, i. m.

¹⁰⁰ JÓKAI Mór, *A tengersizemű hölgy*, Bp., Akadémiai, 1972 [1890].

¹⁰¹ Petőfi levele Aranyhoz 1847. március 31-én. Ld. *Petőfi Sándor összes prózai művei és levelezése*, szerk. Martinkó András, Bp., Szépirodalmi, 1974, 222.

¹⁰² LAUKA Gusztáv, *Emlékgjegyzeteimből = A Petőfi Társaság közlönye*, 1(1877), 4, 54.

¹⁰³ *Uo.*

¹⁰⁴ *Uo.*

lóként tartották számon. A háta mögött Krózusnak hívták. Ez utóbbi talán túlzás, de íróársai többségével ellentétben nem szűkölködött. Sőt kényelmesen élt a forradalom előtt, 1847-ig a Hatvani utcában, majd betegsége előrehaladtával, hogy a hivatalához közelebb lakjon, a Várban. Az egyik első olyan szerkesztő-író volt, aki az irodalomból tekintélyes jövedelmet szerzett.¹⁰⁵

A siker rövid ideig, mindössze három–négy évig, 1842-től 1845-ig, az *Athenaumban* közzétett életképsorozat kezdetétől a *Magyar titkok* megjelentetéséig tartott, viszont nagyon látványos volt. A korabeli sajtóban meggett diadalutat számos adat támasztja alá, a magas példányszámok, sok színpadi előadás, seregnyi rajongó olvasó. A *Zajtay* címmel írt életkép nem magamutogatás: Nagy Ignácra valóban figyelt a budapesti közönség, s amint a *Tisztújítás* vidéki fogadtatása mutatja, láttuk, a siker nem korlátozódott a fővárosra. A rendkívül művelt, sokat olvasó bencés szerzetes, pedagógus, Beély Fidél nemcsak a *Tisztújítást* kedvelte, hanem, amint a kéziratban fennmaradt önéletrajza alapján Fehér Katalin megállapítja, Nagy Ignác novelláit, humoreszkjeit is.¹⁰⁶ Pedig Beély bakonybéli könyvtárosként és valódi ingyenként a legjobb klasszikus és kortárs munkákat vette a kezébe, ráadásul egyéb teendői mellett kevés ideje jutott az olvasásra. Mégis, az 1840-es évek közepén Nagy Ignáctól szinte mindent ismert – erről tanúskodik önéletírása. Meglepő módon a *Magyar titkok* is elnyerte a tetszését, sőt kiemelkedő szatirikus műnek tartotta, s elismerően így fogalmazott: „Az egész munka oly jeles, oly mulattató és figyelmet lebilincselő, hogy a honi irodalom termékei közt a szatíra mezején párjára alig találhatunk.”¹⁰⁷

Sikerének egyik kulcseleme, hogy nemcsak a témák tekintetében újított, hanem rátalált egy könnyed, urbánus nyelvre, amely egyszerre volt hajlékony, divatos és modern, ugyanakkor szarkasztikus, sőt olykor inkább groteszk. Ezen a nyelven lehetett reflektálni az átalakuló társadalom és gazdaság anomáliáira, s ez a reflexió segítette a közönséget a változások értelmezésében.

Álneveket használt, többször ezzel a módszerrel hívta fel a figyelmet az írásaira, vagy így hivatkozott saját magára. A *Nőhűség* című „eredeti beszélyke” Zajtay szerzeménye, amely mellékdarab Nagy Ignác *Bűn és bűnhődés* című históriájához.¹⁰⁸ Több mint húsz évig, 1833 és 1854 között ő volt Zajtay.¹⁰⁹ 1842-ben az *Athenaumban* Tyukodyként, a *Budapesti Híradóban* 1844 és 1848 között egy körrel, a közepén ponttal jegyezte írásait.¹¹⁰ Máskor Kis Pálként, vagy egyszerűen „Ü” betűvel írta alá a cikkeit.¹¹¹

¹⁰⁵ Ld. ehhez SZINNYEI 1902, i. m. 39; *Pesti Napló*, 1906. január 28., 11–12.

¹⁰⁶ FEHÉR Katalin, *Egy reformkori bencés szerzetes olvasmányai = Magyar Könyvszemle*, 118(2002), 1, 80–81.

¹⁰⁷ A Pannonhalmán található kéziratot (BEÉLY Fidél, *Életem rajza*) idézi FEHÉR 2002, i. m. 82.

¹⁰⁸ NAGY Ignác, *Nőhűség = Athenaum* I. 1842, 153–160.

¹⁰⁹ GULYÁS Pál, *Magyar írói álnév lexikon*, Bp., Akadémiai, 1956, 603.

¹¹⁰ *Uo.*, 448.

¹¹¹ *Uo.*, 603.

Elégette német nyelvű próbálkozásait, új anyanyelvén, magyarul írt, ami önmagában is szimbolikus gesztus. Magyarította magát, mert – sok kortársához hasonlóan – lehetőséget látott a nemzeti programban. Nyilvánvalóan jó döntést hozott, sikere kulcsa a nyelvválasztás volt. Miroslav Hroch cseh történész, aki munkásságával jelentősen hozzájárult az összehasonlító történetírás eredményeihez, *A nemzeti újjászületés társadalmi feltételei Európában* című könyvében három nélkülözhetetlen kronológiai szakaszt különít el, amelyek a nemzetté válás útját meghatározzák.¹¹² Az első a megalapozásé, amikor az első „aktivisták” megeremtik a nemzettudat kialakulásának kulturális, társadalmi feltételeit egy mindaddig nem meghatározó csoport (jelen esetben a magyarság) számára. A második fázisban – s Nagy Ignácnak ebben jutott döntő szerep – újabb „aktivisták” csatlakoznak, akik azon munkálkodnak, hogy etnikai csoportjuk minél több tagját csatlakoztassák a nemzetépítés programjához. Ebben a szakaszban döntő az anyanyelv művelése és terjesztése, ez lesz az összetartozás, a közös gondolkodás és kommunikációs tér, Benedict Anderson kifejezésével, az „elképzelt közösség” alapja.¹¹³ Nagy Ignác ebben a munkában vállalt kiemelkedő szerepet, fiatal korától a haláláig, tudatosan, minden nap.

Az 1840-es években a legismertebb pesti írónak számított. A hírnévért a korabeli médiaviszonyok adta lehetőségeket maximálisan kihasználta. Örökösen forgott a neve. Számos saját műve mellett lapot szerkesztett, és a különösen népszerűnek számító *Külföldi Regénytár*, majd az *Új Külföldi Regénytár* szerkesztését is elvállalta, amiben közel félszáz kötet jelent meg.¹¹⁴ Következétesen reklámozta, hirdette magát a saját szerkesztésű folyóiratokban, és másutt is. Az irodalmi lapokban publikált riportjait, novelláit kötetekbe gyűjtve újra kiadta, ez anyagilag és a láthatóság szempontjából egyaránt előnyösnek bizonyult. Több mint tíz éven át dolgozott szerkesztőként. Először Munkácsy János *Rajzolatok a társasélet- és divatvilágból* című divatlapjánál, 1837-től a *Jelenkornál*, majd 1844 júliusától a *Budapesti Híradónál*.

Jókor kezdte el irodalmi karrierjét, együtt „nőtt fel” az éppen kibontakozó reformkori nyilvánossággal.¹¹⁵ Kitűnő szellemi környezetben, tehetséges írók, költők, újságírók, lapszerkesztők között élt és dolgozott. És itt nemcsak a legkiemelkedőbbekre, Vörösmartyra, Bajzára és társaikra kell gondolni, hanem a kísérletező, műfajokat teremtő sajtómunkásokra. Ez a kulturális-szellemi környezet, az izgalmasan növekvő Pest, a pályatársakkal való versengés folytonosan inspirálta, új kihívásokat jelentett, és nyilván új ötleteket adott. Garay János szintén találó életképeket írt, Nagyhoz hasonlóan megrajzolta a fővárosi élet típusos fi-

¹¹² HROCH, Miroslav, *Social Preconditions of National Revival in Europe, A Comparative Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups among the Smaller European Nations*, Cambridge, Cambridge University Press, 1985.

¹¹³ ANDERSON, Benedict, *Elképzelt közösségek*, Bp., L'Harmattan, 2006 [1983].

¹¹⁴ SZINNYEI 1902, i. m. 38.

¹¹⁵ Ld. ehhez: BUZINKAY Géza, *A magyar sajtó és újságírás története a kezdetektől a rendszerváltásig*, Bp., WoltersKluwer, 2016.

guráit. Csató Pál, akit Nagy Ignác segédszerkesztőként váltott a *Rajzolatok*nál, „képzett és sokoldalú újságíró, akit vonzott a lehetőség, amit a sajtó kínált”.¹¹⁶ A tehetséges Munkácsy János, a *Rajzolatok* szerkesztője amellet, hogy jól válogatta meg a munkatársait és a közönségigénynek megfelelő, korszerű lapot csinált, a *Garabonciás diák* címmel sikeres színdarabot írt, amelyben pesti aktualitásokat, fővárosi kortüneteket vitt színre.

Nagy Ignác médiásikerei kontextusban értelmezendők. A kortársai hasonló tevékenységgel és műfajokkal próbálkoztak, ő abban különbözött tőlük, hogy egyszerre volt a legsikeresebb színdarab írója, lapok és regénytár szerkesztője, a legnagyobb hatású életképek/riportok és a legolvasottabb folytatásos regény szerzője. Tom Mole-lal szólva átlépte a diszciplináris határokat, egyszerre volt újságíró, szépirod, színpadi szerző, szerkesztő és új médiaműfajok meghonosítója a magyar nyilvánosságban. A celebritás megnevezés egyfajta „esernyőfogalom”, gyűjtőnév, sokféle jelenséget összesít. Jelenti a jól ismertséget, hírnevet, népszerűséget, vagy akár a hírhedtséget; mindenesetre olyan személy megnevezése, aki közismert, általános figyelem középpontjában áll. A jól ismertség vagy celebség Nagy Ignác esetében azért érdekes, mert karrierje jól mutatja, hogy a forradalmat megelőző években kihasználta a korabeli médiaszektorok adta lehetőségeket, így lett sztár, s ebben a minőségében központi szerepet játszott a nyilvánosság formálásban, fejlesztésében. Kulturális importőr volt, ugyanakkor a külföldről átemelt termékeket eredeti módon építette be a magyar környezetbe. Személyisége, tevékenysége beleillett a reformkor „munkában él az ember” ethoszába, a sokakra jellemző kísérletező, innovatív mentalitásba.

Mátay, Mónika

A celebrity author from the reform era: Ignác Nagy

The study presents the literary activities of a reform-era celebrity, Ignác Nagy, within the newly emerging Hungarian public sphere in the mid-19th century. Nagy consciously switched from writing in German to Hungarian, working in the genres fashionable at the time: theatre, journalism, newspaper editing and fiction writing. He showed the everyday life of Pest-Buda, which was becoming the real capital, in a popular genre of the era, the portrait. He wrote one of the best-selling novels of the 1840s, which he published in sequels – a pioneering innovation. He became a veritable celebrity in the public eye of his time, knowing that one of the conditions of fame was a constant and intense public presence.

Keywords: celebrity, public sphere, age of reforms, memory, social history.

¹¹⁶ KÓKAY 1979, i. m. 457.